

شرح موضوعی

عقده المستوفز

شیخ اکبر محی الدین ابن عربی

دکتر انوشه شریعت تربتانی

سرشناسه	: شریعت تربقانی، انوشه، ۱۳۴۶ -
عنوان قراردادی	: عقله المستوفز . فارسی . شرح
عنوان و نام پدیدآور	: شرح موضوعی عقله المستوفز / محیی الدین ابن عربی؛ انوشه شریعت تربقانی.
مشخصات نشر	: تهران: لاهوت، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۳۶۵ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۸۳-۰۷-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: ابن عربی، محمد بن علی، ۵۶۰ - ۶۳۸ ق. . عقله المستوفز -- نقد و تفسیر
موضوع	: انسان (عرفان) -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	: Man (Mysticism) -- Early works to ۲۰th century
موضوع	: انسان (اسلام)
موضوع	: Theological anthropology -- Islam
شناسه افزوده	: ابن عربی، محمد بن علی، ۵۶۰ - ۶۳۸ ق. . عقله المستوفز . شرح
زده	: ABP/۲۸۶/الف ۷۰۴۲۲۵ ۱۳۹۵
ردیف ملی	: ۲۹۷/۸۳
شماره شناسی ملی	: ۴۵۸۲۹۰۶

نام کتاب: شرح موضوع عقله المستوفز

نویسنده: شیخ اکبر محیی الدین ابن عربی

مولف: دکتر انوشه شریعت تربقانی

ناشر: انتشارات لاهوت

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

چاپ: بقیع

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۸۳-۰۷-۳

آدرس: میدان انقلاب - خیابان اردیبهشت - بن بست توحید - پلاک ۴

تلفن: ۶۶۴۸۸۴۹۶ همراه: ۰۹۱۲۵۰۹۰۹۹۱

فهرست مطالب

۴۶.....	دو دست	۱۱.....	مقدمه
۵۰.....	عنایت	۱۷.....	مهیّم
۵۳.....	مضامات	۱۹.....	عنصر اعظم
۵۵.....	اسمای الهی	۲۱.....	حکیم
۵۵.....	خلقت مستقیم	۲۲.....	تکوین و تدبیر
***		۲۳.....	قلم، تدوین و تسطیر
۵۶.....	سر	۲۳.....	لوح محفوظ
۵۷.....	انوار	۲۴.....	ظل
۵۹.....	عنایت	۲۵.....	آمدن و رفتن
۶۰.....	ولایت	۲۶.....	تلوین
۶۳.....	نیایت	۲۷.....	تکوین
۷۰.....	معلم	۲۸.....	اعیان
۷۳.....	گل سیاه	۲۹.....	اشخاص فلکی
۷۳.....	علم اسماء	۲۹.....	فرشتگان
۷۶.....	تفاضل و متمیز	۳۱.....	مقامات
۷۸.....	فرشتگان و مقامات	۳۲.....	ارکان و عناصر
۷۸.....	وق	۳۴.....	افلاک
۷۹.....	گردش خلک	۳۴.....	انوار
۸۰.....	انفعال	۳۵.....	اکوار
۸۰.....	معدن، نبات و حیوان	۳۵.....	ادوار
۸۲.....	اعیان	۳۶.....	احوال
۸۷.....	منصوص	۳۸.....	اطوار
۸۸.....	خاک	۳۹.....	اشقاق و انفطار
۸۹.....	طیبت	۴۱.....	قوام
۸۹.....	دو دست	۴۲.....	دست‌نویس کامل
۸۹.....	آگاهی	***	
۹۰.....	اضداد	۴۴.....	حقیقت
۹۳.....	صراط مستقیم	۴۵.....	برزخ

۱۴۴..... هبا	۹۵..... حرکت منکوس
۱۴۶..... جسم	***
۱۴۷..... افلاک	۹۶..... فیهوانیه
۱۴۸..... ارکان	۹۶..... خلافت
۱۴۸..... عرش	۹۸..... نکوهش فرشتگان
۱۵۱..... کریم	۹۹..... دوزخ
۱۵۲..... رحمان	***
***	۱۰۰..... انزه
۱۵۴..... کرسی	۱۰۰..... نفخ
۱۵۶..... انقسام کلام	۱۰۲..... محل
۱۶۰..... دو قدم	۱۰۲..... اشرف
***	۱۰۴..... سجده
۱۶۱..... فلک بروج	***
۱۶۲..... فلک ستارگان	۱۰۸..... مکانت
۱۶۵..... زبان	۱۰۸..... منزلت
***	۱۰۸..... منیف
۱۷۶..... مرکز	باب نظم
۱۷۶..... خلاء	۱۱۷..... ظهور
۱۷۷..... قواعد	۱۱۸..... وجود
***	۱۲۰..... هیمان
۱۷۸..... خاک، آب، هوا و اثر	***
***	۱۲۸..... عنصر اعلی
۱۸۴..... فلک هلال (ماه)	۱۳۰..... عالم امکان
۱۸۷..... کاتب دیوان (عطارد)	۱۳۲..... تقدم و تاخر
***	۱۳۳..... آنی و لحظه‌ای
۱۸۸..... زهره	***
۱۸۸..... خورشید	۱۳۵..... مهیم
۱۹۰..... شب و روز	۱۳۶..... اکوان
***	۱۳۹..... عالم دیوان
۱۹۱..... مریخ	۱۳۹..... روح
۱۹۱..... مشتری	۱۴۳..... روح ثانی

۲۲۶..... حدثان

۲۲۷..... آب سیاه

۲۲۷..... مشرک

۲۲۹..... سرکشان

۲۳۰..... باد

۲۳۱..... ظلمت (تاریکی)

۲۳۳..... قهار

۲۳۷..... دیان

۲۳۹..... مرکز (گرداگرد)

۲۳۹..... صخره

۲۴۰..... سلطان

۲۴۱..... روح اعظم

باب کمال انسانی

۲۴۳..... خود را می داند

۲۴۵..... صفت

۲۴۷..... سرف

۲۴۸..... الم ک

۲۵۱..... نسخ

۲۵۲..... الوهیت

۲۵۴..... صورت خودش

۲۶۲..... ضمیر در صورته

۲۶۴..... منزل

۲۶۴..... خلیفه

۲۶۶..... انسان حیوان

۲۷۰..... خلافت

۲۷۱..... زن و مرد

۱۹۲..... زحل

۱۹۳..... طبع

۱۹۵..... عالم نورانی

۱۹۶..... فرشتگان

۱۹۷..... محسان

۱۹۹..... کمال

۲۰۰..... حرکت

۲۰۱..... شیطان

۲۰۲..... معادن و نبات

۲۰۴..... عالم حیوان

۲۰۵..... جسم

۲۰۷..... ترکیب و ابدان

۲۰۷..... تسویه

۲۰۸..... تعدیل

۲۰۸..... لطیفه

۲۱۴..... دمیده شدن

۲۱۵..... خلعت

۲۱۵..... خلیفه

۲۲۲..... افلاک

۲۲۲..... ثقلان

۲۲۴..... فلک محیط

۲۲۴..... احکام

۲۲۶..... عالم امکان

هو الظاهر و الباطن

امام خمینی (ره) در نامه به گورباچف می‌نویسد: «دیگر شما را خسته نمی‌کنم و از کتب عرفا و به خصوص محیی‌الدین ابن عربی نام نمی‌برم که اگر خواستید از مباحث این بزرگ مرد مطلع گردید، تنی چند از خبرگان تیزهوش خود را که در این گونه مسایل قویاً دست دارند، راهی می‌گردانید تا پس از چند سالی با توکل به خدا از عمق لطیف باریک‌تر از موی منازل معرفت آناه گردند که بدون این سفر آگاهی از آن امکان ندارد».

مدت‌ها آثار شیخ اکبر محیی‌الدین ابن عربی را به عنوان پایه‌گذار عرفان نظری به همراه دوستان مطالعه می‌کردم. رطوی این مدت ترجمه کتاب هفده جلدی «فتوحات مکیه» توجه مرا به خود جلب نمود که بی‌شک یکی از آثار به یادماندنی از کلیه نظرات ابن عربی می‌باشد که با مطالعه آن با ایده‌های ناب ایشان می‌توان آشنا شد و اما وقتی کتاب «عقلة المستوفز» را خواندم آن را چکیده‌ی کامل و زیبایی در مورد پیدایش و روند هستی بر اساس نظرات ایشان دیدم که به دلیل فشرده و خلاصه بودن مطالب، هم‌ان به‌تنهایی و بدون کمک گرفتن از سایر منابع دشوار به نظر آمد و این انگیزه‌ای شد تا شرحی بر اساس «فتوحات مکیه» و «فصوص الحکم» و دیگر آثار ابن عربی و سایر بزرگان عرفان نظری در رشته‌ی تحریر درآورم که امید است مورد توجه و استفاده‌ی خوانندگان گرامی قرار گیرد.

قبل از خواندن کتاب حاضر که قسمتی از اثر عقلة المستوفز می‌باشد، بهتر است با بخش‌های مختلف آن آشنا شد. هر قسمت شامل یک بند از کتاب اصلی می‌باشد که ابتدا متن اصلی به عربی، سپس ترجمه‌ی آن براساس اثر محمد خواجوی (ترجمه عقلة المستوفز، انتشارات مولی، سال ۱۳۹۰) با فونت درشت آورده شده که کلمات اصلی و مهم آن شماره‌گذاری

گردیده است. در ادامه، هر شماره به طور مفصل شرح داده شده است. تلاش شده است که تمام توضیحات با ذکر منبع آورده شوند تا در صورت نیاز بتوان به آن‌ها رجوع کرد. در ضمن، توضیحات داخل قلاب اضافه بر متن اصلی برای فهم بهتر آورده شده‌اند که اغلب از لغت نامه دهخدا یا معین گرفته شده‌اند. محمدخواجهی عبارت «عقلة المستوفز» را به «پای‌بست شتابنده» معنی کرده است.

منبع اصلی مورد استفاده در کل کتاب فتوحات مکیه می‌باشد که به اختصار «فتوحات» نامیده شده است. اعداد مقابل آن به ترتیب از سمت چپ شماره باب و سپس بند یا بندهای مورد استفاده می‌باشند. مثال: [فتوحات ۶۷۵ - ۶۷۱ : ۵۵۵] یعنی متن مربوطه از باب ۵۵۵ و بندهای ۶۷۱ تا ۶۷۵ بخاطر شده است. اما در مورد اثر مصباح الانس عدد سمت چپ شماره صفحه و اعداد سمت راست بندهای مورد استفاده می‌باشند. در ضمن، سه نقطه متوالی در انتها یا در میان متن بیانگر آن است که قسمتی از منبع مورد استفاده جهت طولانی نشدن موضوع حذف گردیده است.

زندگی‌نامه : ابو عبدالله محمد بن علی بن محمد بن احمد بن علی حاتم طاعی معروف به شیخ اکبر محیی الدین ابن عربی عارف مسلمان متصوف عربی - آندلسی در هفدهم رمضان ۵۶۰ هجری قمری (در ۸ ژوئیه ۱۱۶۵ میلادی) در شهر مرسیه در جنوب شرقی آندلس (اسپانیای فعلی) در خانواده‌ای صاحب علم و تقوا چشم به جهان گشود. در ۱۸ سالگی به شهر اشبلیه (پایتخت آندلس) رفت و تا سال ۵۹۸ ه.ق در آنجا اقامت گزید. ایشان در این شهر تربیت کامل دینی و ادبی پیدا کرد و در عرفان با مشایخ فراوانی مانند ابومدین - که خود او را از رجال الغیب و قطب قلمداد کرده است - دیدار نمود و علوم رسمیه را در شهر مرسیه نزد یکی از مشاهیر آندلس به نام خلف بن عبدالملک بن بشکوال بن یوسف فراگرفت. ابن عربی در سال ۵۹۷ ه.ق به مراکش سفر کرد و بعد از مصاحبت با چند صوفی بزرگ در سال ۵۹۸ ه.ق به مدت یک سال در تونس اقامت گزید. سپس مسافرتش به مشرق زمین با ورود به مصر آغاز شد. در همان زمان به اشتیاق زیارت خانه خدا روی به مدینه و سپس مکه

آورد و فاضل قیصری در شرح کتاب فصوص می‌گوید: در عالم مثال شیخ را از الطاف الهیه مقام قطبیت و مرتبه‌ی ولایت بخشیدند. کتاب فتوحات مکیه بین سال‌های ۵۹۹ تا ۶۳۶ به رشته تحریر درآمد که بزرگ‌ترین تصنیف ابن عربی و بی‌شک جامع‌ترین کتاب تالیف شده در تصوف می‌باشد. در مقدمه این کتاب آمده: «آن را به جهت دوست و برادر رضی خود عبدالله بدر حبشی یمنی تالیف کردم و به او اهدا نمودم زیرا تالیف به فرمان الهی است». ابن عربی کتاب حیلہ الابدال و علقه المستوفز را نیز برای او تالیف کرد. ایشان طی این سال‌ها با عرفای بسیاری مصاحبت نمود که برجسته‌ترینشان شیخ عالم مکین الدین ابوشجاع زاهر بن رسم بن ابی‌الرجایه اصفهانی بود که روی وی تاثیر به‌سزایی گذاشت. شیخ در سال ۶۲۰ ه. ق در ۶۰ سالگی در دمشق سکونت گزید و تا پایان عمر پر برکتش در این شهر ماند. در سال ۶۲۷ ه. ق در همین شهر کتاب فصوص الحکم را بر اساس خوابی که از پیامبر دید نوشت. این کتاب جامعی از تمام نظرات ایشان می‌باشد که در آن رمز، تشبیه، اشاره و مجاز فراوان یافت می‌شود. به عبارتی هرچه بر او اتهام می‌شد و یا واردی بر او می‌گشته، می‌نوشت. شیخ اکبر در سن ۷۸ سالگی در ۲۸ ربیع الثانی سال ۶۲۰ ه. ق ۲۳ نوامبر ۱۲۴۰ میلادی) در شهر دمشق چشم از جهان فرو بست و در شهر قریه صالحه در دامنه‌ی کوه قاسیون به خاک سپرده شد. ابن عربی همسران متعددی اختیار کرد که از آن میان مریم و فاطمه شناخته شده‌تر هستند. از فاطمه دو پسر و یک دختر داشت. تالیفات وی بیش از ۵۰۰ تصنیف می‌باشند که از آن جمله می‌توان به علقه المستوفز اشاره کرد.